

**ESP TALABALARIDA KASBIY YOZMA NUTQ KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISH JARAYONINING AMALDAGI HOLATI VA
METODIK TA'MINOT TAHLILI**

Karoyeva Xilola Muinovna

Samarqand davlat texnika universiteti,

“Xorijiy tillar” kafedrası o‘qituvchisi

xilolakaroeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida kasbga yo'naltirilgan chet tili (ESP) talabalarining kasbiy yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish jarayonining bugungi holati hamda uni ta'minlashga xizmat qiluvchi metodik vositalar tahlilga tortilgan. Xalqaro va mahalliy tadqiqotlar tahliliga tayangan holda, ehtiyojlarni o'rganish nazariyasi, turli mamlakatlarda ESP kurslarining amaldagi ta'minoti yuzasidan to'plangan empirik ma'lumotlar, shuningdek O'zbekiston va MDH davlatlaridagi mavjud vaziyat qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ESP talabalarining kasbiy yozma nutq borasidagi ehtiyojlari bilan amaldagi metodik ta'minot (o'quv dasturlari, qo'llanmalar, mashqlar tizimi) o'rtasida jiddiy tafovut mavjud.

Kalit so'zlar: kasbga yo'naltirilgan chet tili, kasbiy yozma nutq kompetensiyasi, ehtiyojlarni o'rganish, metodik ta'minot, bugungi holat, sillabus.

Abstract. This article analyzes the current state of the process of developing professional written speech competence among ESP students in higher education institutions, together with the methodological support that underpins it. Drawing on international and local research, the article compares needs-analysis theory, empirical evidence on the actual provision of ESP courses in various countries, and the situation in Uzbekistan and the CIS. The findings indicate a considerable gap between ESP students' professional writing needs and the existing methodological support (curricula, textbooks, exercise systems).

Key words: ESP, professional written speech competence, needs analysis,
<https://confirms.com/>

36-to'plam 1-son Oktyabr 2026

KIRISH

Talabani kasbiy faoliyatga tayyorlash masalasi ko'tarilganda, birinchi navbatda savol tug'iladi: u aslida qanday til vaziyatlariga duch keladi va shu vaziyatlarda nima yoza olishi kerak? Aynan mana shu savolga javob izlash - ehtiyojlarni o'rganish - kasbga yo'naltirilgan chet tili ta'limi nazariyasining tayanch nuqtasi hisoblanadi. Hutchinson va Waters (1987) buni juda aniq ifodalab bergan edi: ESP, ularning ta'kidlashicha, o'z-o'zicha mavjud bo'lgan alohida metod emas, balki o'quv jarayonini talabani haqiqiy ehtiyojiga moslab qurish yo'li, xolos. Bunda til materiallari ham, mashqlar ham talabani ertaga duch keladigan kasbiy-akademik vazifalaridan kelib chiqib tanlanishi kerak.

Nazariyada bu tamoyil ancha ishonarli ko'rinsa-da, amaliyotga kelganda masala boshqacha tus oladi. So'nggi yillarda turli mamlakatlarda o'tkazilgan tadqiqotlarni ko'zdan kechirsak, ESP kurslarining haqiqiy mazmuni bilan talabani kasbiy yozma nutqqa bo'lgan real ehtiyoji o'rtasida sezilarli tafovut borligiga amin bo'lamiz. Xo'sh, bu tafovut qanday ko'rinishga ega va u O'zbekiston hamda MDH mamlakatlarida qay tarzda namoyon bo'lmoqda? Mazkur maqolada aynan shu savollarga javob izlanadi: avvalo, masalani xalqaro tajribadagi holati tahlil qilinadi, so'ng bu manzara mahalliy va mintaqaviy metodik ta'minot bilan qiyoslanadi.

1. Ehtiyojlarni o'rganish nazariyasi - ESP metodikasining tayanch nuqtasi

Hutchinson va Waters (1987) ilgari surgan o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuv bugungi kunda ham ESP metodikasining klassik negizi bo'lib qolmoqda. Ularning modeliga ko'ra, ehtiyojning ikki qirrasini bor: biri - maqsadli ehtiyoj, ya'ni talaba kelajakda, kasbiy muhitda, aniq nimani bajara olishi kerakligi; ikkinchisi - o'quv ehtiyoji, ya'ni shu maqsadga yetish yo'lida darsda nimalar berilishi lozimligi. Kasbiy yozma nutqqa nisbatan olganda, bu g'oya ancha amaliy xulosaga olib keladi: mashqlar tizimi talaba kelajakda haqiqatan ham yozadigan

janrlar - hisobot, texnik hujjat, ilmiy maqola va shunga o'xshashlar - atrofida qurilishi kerak, aksincha emas.

Bu yerda yana bir muhim jihatni eslatib o'tish kerak. Dou, Chan va Win (2023) ESP sohasining rivojlanish tarixini kuzatib, uning registr tahlilidan janr tahliliga, keyinroq esa korpus va raqamli tadqiqot metodlariga tomon bosqichma-bosqich siljib borganini ko'rsatib berishadi. Ularning kuzatishicha, ehtiyojlarni o'rganish endi faqat tilshunoslikning ishi emas - u pedagogika va kasbiy amaliyot chorrahasida turadigan, ancha murakkablashgan jarayonga aylanmoqda. Tabiiyki, bu holat metodik ta'minotga qo'yiladigan talablarni ham oshiradi.

2. Xalqaro tajriba nima ko'rsatmoqda?

Mao va Zhou (2024) san'at va dizayn kollejlari o'tkazgan tadqiqoti bu borada ancha ochiq rasmni chizib beradi. Talabalar, o'qituvchilar va ish beruvchilar ESP kursining umumiy maqsadi haqida bir-biriga yaqin fikrda - bu yaxshi. Ammo gap amaliyotga kelganda, manzara o'zgaradi: kursning haqiqiy mazmuni va yozma topshiriqlarga ajratiladigan vaqt masalasida ular orasida sezilarli farq paydo bo'ladi. Tadqiqot ishtirokchilarining o'zlari ham buni tan olishadi - kasbiy yozma janrlar bo'yicha amaliy mashq qilish imkoniyati yetishmaydi, kursning asosiy og'irligi esa umumiy til ko'nikmalariga tushadi.

Xuddi shunday manzarani texnika yo'nalishidagi oliy ta'limda ham uchratamiz. Редникова (2026) til muhitiga yaqinlashtirilgan sharoitda o'qiyotgan texnika universiteti talabalarining ehtiyojini o'rganib, ular orasida kasbiy yozma matnlar - texnik hisobot, tavsifnoma - bilan ishlashga bo'lgan ehtiyoj yuqori ekanini, biroq amaldagi dastur bu ehtiyojni to'la qondira olmayotganini aniqlaydi. Muallif buni shunday izohlaydi: mavjud metodik ta'minot ko'proq umumiy xarakterga ega, kasbga xos yozma janrlarni izchil o'rgatishga esa yetarlicha qaratilmagan.

Bir-biridan mustaqil o'tkazilgan bu ikki tadqiqot, aslida, bir xil xulosaga kelib taqaladi: qaysi mamlakat yoki yo'nalish bo'lishidan qat'i nazar, talabaning kasbiy

yozma nutqqa bo'lgan ehtiyoji amaldagi kurs dasturidan doim bir qadam oldinda yuradi.

3. O'zbekiston va MDH: manzara qanday ko'rinadi?

Mahalliy kontekstga kelsak, vaziyat unchalik farq qilmaydi. Isroilova (2026) chet ellik talabalarga o'zbek tilini o'qitish amaliyotini o'rganib chiqib, quyidagi xulosaga keladi: amaldagi o'quv materiallari va mashqlar tizimi ko'pincha talabaning haqiqiy kommunikativ va kasbiy ehtiyojidan orqada qolmoqda. Bu esa, tabiiyki, butun o'quv jarayonining amaliy samaradorligiga ta'sir qilmay qolmaydi.

Mintaqaviy kontekstni kengroq ko'rish uchun Takyoba va boshqalarning (2021) Qozog'iston misolidagi tadqiqotiga murojaat qilish o'rinli. Mualliflar shuni yozishadi: mintaqadagi chet tilini kasbga yo'naltirilgan holda o'qitish tizimi hamon an'anaviy, umumlashtirilgan yondashuvga tayanadi, kasbiy yozma nutqni maqsadli rivojlantiradigan ixtisoslashtirilgan mashqlar tizimi esa deyarli yo'q. Bu topilma O'zbekistondagi vaziyatga juda mos tushadi va bitta muhim narsani ko'rsatadi - gap alohida bir davlatning kamchiligida emas, balki butun mintaqaga xos, kengroq bir tendentsiyada.

4. Xulosa o'rnida: tafovutning uch qirradi

Yuqoridagi tadqiqotlarni yonma-yon qo'ysak, amaldagi holatni uchta jihat orqali izohlash mumkin bo'ladi. Birinchidan, ko'pgina ESP kurslarida kasbiy yozma nutqqa berilayotgan vaqt og'zaki nutq va umumiy grammatikaga qaraganda sezilarli darajada kam. Ikkinchidan, mavjud darslik va qo'llanmalarda kasbga xos janr xususiyatlari - tuzilma, uslub, terminologiya - ko'pincha izchil yoritilmagan. Uchinchidan, mashqlar tizimi asosan lug'at-grammatika mashqlariga qurilgan bo'lib, haqiqiy kasbiy vaziyatni aks ettiruvchi topshiriqlar - hisobot, texnik tavsif, ilmiy annotatsiya yozish kabilar - deyarli uchramaydi.

Bu uchala jihatni birga ko'rib chiqsak, bir narsa ayon bo'ladi: muammo faqat bitta mamlakat yoki yo'nalishga xos emas, balki ESP metodikasini amaliyotga tatbiq etishning o'zida yotgan tizimli kamchilikdir. Shunday ekan, kasbiy yozma

nutq kompetensiyasini haqiqatan ham rivojlantirmoqchi bo'lsak, yangi metodik yondashuvga - xususan, janrga asoslangan yondashuvga - murojaat qilishimiz, va bu yondashuvni talabaning aynan o'ziga xos ehtiyojidan kelib chiqib qurishimiz kerak bo'ladi.

XULOSA

Shunday qilib, o'tkazilgan tahlil bitta narsani aniq ko'rsatadi: ESP talabalarida kasbiy yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish jarayonining amaldagi holati bilan mavjud metodik ta'minot o'rtasida jiddiy tafovut bor. Bu - nafaqat bitta mamlakat yoki tadqiqotning xulosasi. Xalqaro dalillar (Mao va Zhou, 2024; Редникова, 2026) ham, mahalliy va MDH kontekstidagi ma'lumotlar (Isroilova, 2026; Такуова va boshqalar, 2021) ham bir ovozdan shuni tasdiqlaydi: amaldagi kurslar ko'proq umumiy til ko'nikmalariga, mashqlar esa lug'at-grammatikaga yo'naltirilgan, talabaning kasbiy yozma janrlarga bo'lgan haqiqiy ehtiyoji esa chetda qolib ketmoqda.

Demak, keyingi qadam aniq: mavjud metodik ta'minotni qayta ko'rib chiqish, ehtiyojlarni o'rganish natijalariga tayanib, kasbga xos yozma janrlarni o'z ichiga olgan mashqlar tizimini yaratish kerak. Aynan shu xulosalar, keyingi - ikkinchi bob doirasida - janrga asoslangan model va unga mos mashqlar tizimini ishlab chiqish uchun boshlang'ich nuqta bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
2. Dou A.Q., Chan S.H., Win M.T. Changing Visions in ESP Development and Teaching: Past, Present, and Future Vistas // *Frontiers in Psychology*. – 2023. – Vol. 14. – Art. 1140659.
3. Mao F., Zhou J. A Needs Analysis of ESP Courses in Colleges of Art and Design: Consensus and Divergence // *PLoS ONE*. – 2024. – Vol. 19, № 6. –

Art. e0305210.

4. Редникова И.П. Анализ потребностей студентов, изучающих иностранный язык в среде, приближенной к языковой, в техническом вузе // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2026. – Т. 31, № 4. – С. 866–877.
5. Isroilova Z. Chet ellik talabalarga o'zbek tilini o'qitish amaliyotining joriy holati va ehtiyojlar tahlili // Ilmiy jurnal. – 2026. – B. 188–193. DOI: 10.5281/zenodo.18358734.
6. Такуова З.С., Купеева Ж.С., Тлеужанова К.Т., Нашарбекова И.С., Мамытова А.Е. Актуальные проблемы современного обучения иностранным языкам в Казахстане // Вестник Карагандинского университета. Серия Педагогика. – 2021. – С. 140–145. DOI: 10.31489/2021Ped2/140-145.